

Цюпак, І.М. Нормативно-правове та організаційно-методичне забезпечення виховання у дошкільних закладах другої половини ХХ століття [Текст] / І.М. Цюпак // Педагогічні науки : зб. наук. праць. – Херсон, 2014. – Вип. 65. – С. 63–68.

УДК 37.013:373.21(477)

Цюпак І.М.

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИХОВАННЯ У ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ
ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.**

У статті проаналізовано нормативно-правове та організаційно-методичне забезпечення виховання у дошкільних закладах другої половини ХХ століття. З'ясовано вплив нормативно-правових документів на видання програм для дошкільних закладів. Виділено етапи розвитку дошкільного виховання в Україні в зазначених часових межах.

Ключові слова: етапи, дошкільне виховання, постанова, закон, програма.

Постановка проблеми. Зважаючи на те, що дошкільна освіта – це певна система теоретичних та практичних знань про виховання дітей у дошкільному закладі, дошкільне виховання є суспільним явищем – суспільство має на нього вплив і воно існуватиме доти, поки зберігатиме свою вагомість та необхідність для суспільства. Тому це явище має історичний характер, що в свою чергу вимагає певної періодизації розвитку, виокремлення етапів чи періодів, визначення змісту кожного з них, у тому числі виділення особливостей дошкільного виховання на кожному історичному етапі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз останніх досліджень та публікацій з історії розвитку дошкільного виховання та виділення етапів розвитку цього явища вимагає ґрунтовного дослідження з метою кращого розуміння особливостей становлення дошкільної освіти. Свідченням цьому є дослідження сучасних науковців, присвячених виявленню особливостей роботи дошкільних освітніх установ в певних часових межах: Л.Артемової,

О.Сухомлинської, О.Адаменка, З.Борисової, І.Улюкаєвої, Т.Поніманської, С.Попиченко, Л.Лохвицької, Т.Степанової.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. На сьогоднішній момент не існує роботи, яка ґрунтовно висвітлювала б нормативно-правове та організаційно-методичне забезпечення виховання у дошкільних закладах другої половини ХХ ст.

Мета статті: проаналізувати нормативно-правове та організаційно-методичне забезпечення виховання у дошкільних закладах другої половини ХХ ст. задля виділення етапів розвитку дошкільного виховання.

Реалізація поставленої мети вимагає розв'язання таких *завдань*:

1. Проаналізувати нормативно-правове та організаційно-методичне забезпечення виховання у дошкільних закладах зазначеного часового періоду.

2. З'ясувати вплив нормативно-правових документів на видання програм для дошкільних закладів.

3. Виділити етапи розвитку дошкільного виховання в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історію розвитку дошкільного виховання розглядаємо як складову історико-педагогічної науки України, посилаючись на періодизацію, виділену О.Адаменко, щодо розвитку теорії виховання [1: 359-363], О.Сухомлинською – щодо розвитку педагогічної думки в Україні [12: 37-54]. Часові рамки нашого дослідження частково збігаються з VI періодом який виділяє О.Сухомлинська, а саме: 1920 – 1991 рр. – період під назвою «українська педагогічна думка і школа за радянських часів».

Організація виховної роботи дошкільних закладів проводилася у відповідності з документами з питань народної освіти та програмно-методичними вказівками, затвердженими Міністерством освіти УРСР і Міністерством охорони здоров'я УРСР, які визначали зміст та завдання поставлені перед працівниками освіти.

Отже, за основу виділення етапів нашого дослідження взято головні нормативно-правові документи, що передували виданню навчально-виховних програм, які регламентували роботу дошкільних закладі другої половини ХХ ст.:

- Постанова ЦК ВКП(б) Ради Міністрів СРСР «Про заходи з розширення дитячих дошкільних закладів і пологових будинків і покращення їх роботи» (1949 р.) -- «Керівництво для вихователя дитячого садка» (1953 р.);

- Постанова ЦК КП і Ради Міністрів УРСР «Про заходи щодо подальшого розвитку дитячих дошкільних установ, поліпшення виховання та медичного обслуговування дітей дошкільного віку» (1959 р.) -- «Програма виховання в дитячому садку» (1962 р.) (доопрацьовані видання якої виходять у 1966, 1971, 1975, 1986 рр.);

- Законі ССРСР «Про затвердження Основ законодавства Союзу РСР і союзних республік про народну освіту» (1973 р.) -- «Програма та методичні настанови виховання дітей у дошкільному закладі» / Відп. Ред. Л.В.Артемова (1975 р.);

- Постанова ЦК КПРС і Верховної Ради СРСР «Про реформу загальноосвітньої і професійної школи» та постанова «Про поліпшення суспільного дошкільного виховання і підготовку дітей до навчання в школі» (1984 р.) -- «Типова програма виховання і навчання в дитячому садку» (1984 р.);

- Закон України «Про освіту» (1991 р.) -- Програма виховання дітей дошкільного віку «Малятко», «Українське дошкілля», «Дитина в дошкільні роки» (1991 р.).

Таким чином нами було виділено такі етапи та означено їх назви:

- з 1949 по 1958 рік – «відбудова дошкільного виховання»;
- з 1959 по 1972 рік – «розвиток суспільного дошкільного виховання»;
- з 1973 по 1983 рік – «покращення роботи з дошкільного виховання»;
- з 1984 по 1990 роки – «перебудова дошкільного виховання»;

- з 1991 по сьогоднішній день – «демократизація дошкільного виховання».

Отже, проаналізуємо зміст основних нормативно-правових документів та програм за для виділення мети, змісту, завдань та принципів виховання дітей дошкільного віку притаманних виділеним етапам.

Перший етап під назвою **«відбудова дошкільного виховання»** охоплює часовий період з **1949 по 1958 рік**. Початок цього етапу характеризується прийняттям у 1949 році постанови ЦК ВКП(б) Ради Міністрів СРСР «Про заходи з розширення дитячих дошкільних закладів і пологових будинків і покращення їх роботи», метою якої було «розширення мережі дошкільних установ за рахунок будівництва нових та звільнення всіх спеціально побудованих та адаптованих для дитячих закладів приміщень, які використовуються не за призначенням організаціями союзного, республіканського та місцевого підпорядкування»; «посилити контроль та покращити керівництво роботою дитячих ясел та садків» [10].

У 50–ті рр. питання виховання були відображені в програмних документах дошкільних закладів. А саме – під керівництвом О.Усової розроблялися теоретичні основи навчання, визначалися його зміст, форми й методи. Узагальнення передового досвіду роботи дитячих садків і наукових досліджень знайшло своє відображення в «Керівництві для вихователя дитячого садка» (1953 р.), у якому було усунено недоліки попередніх програм (визначено вікові періоди та зміст освітньо-виховної роботи за ними, підвищено керівну роль вихователя у педагогічному процесі тощо) [13: 406], де значно більше ніж раніше, відводилося місце грі, розширювався зміст, конкретизувалися завдання й методи роботи з дітьми.

Другий етап під назвою **«розвиток суспільного дошкільного виховання»** охоплює часовий період з **1959 по 1972 рік**. Початок цього етапу обумовлений прийняттям 21 травня 1959 року постанови Ради Міністрів СРСР «Про заходи щодо подальшого розвитку дитячих дошкільних установ, поліпшення виховання та медичного обслуговування дітей дошкільного віку» (з такою самою назвою 19 червня 1959 р. Постанова

Центрального Комітету (далі – ЦК) КП і Ради Міністрів УРСР), згідно з якою ясла та дитячі садки об'єднувались у єдиний дошкільний заклад. Визначені такі типи дошкільних закладів: ясла, дитячий садок і ясла-дитячий садок. Об'єднання ясел з дитячим садком зумовило їх підпорядкування Міністерству освіти України з 1959 р. Постало завдання розробки єдиної програми виховання і навчання дітей [11: 37]. Постановою передбачалося об'єднання закладів із урахуванням місцевих умов і можливостей двох типів дитячих установ – ясел і дитячих садків, що вимагало розробки нової єдиної програми виховання дітей переддошкільного та дошкільного віку.

Розробку нової програми було доручено Академії педагогічних наук разом із Академією медичних наук СРСР. Основу нового документу становили дані досліджень у галузі дошкільної педагогіки, дитячої психології та суміжних наук про розвиток дитини, поєднані з узагальненим кращим практичним педагогічним досвідом. Ця подія стала початком розвитку системи безперервного виховання і навчання дітей до школи, що вимагало поєднання зусиль педагогічної та наукової спільноти для створення єдиної програми виховання дітей від 2 місяців до 7 років [3: 171]. Результатом плідної роботи було видання у 1962 році «Програми виховання у дитячому садку», у якій подавався зміст навчально-виховної роботи з дітьми від раннього віку до моменту вступу до школи.

Третій етап у розвитку дошкільного виховання у період з **1973 по 1983 рік** доцільно назвати «**покращення роботи з дошкільного виховання**». Який пов'язаний з прийняттям Закону СРСР «Про затвердження Основ законодавства Союзу РСР і союзних республік про народну освіту» (разом з основами законодавства) від 19.07.1973 р.. У Розділі II, якого, йдеться про роботу в системі дошкільного виховання. Так у ст. 13. Про дитячі дошкільні заклади зазначено, що «з метою створення найсприятливіших умов для виховання дітей дошкільного віку і подання необхідної допомоги сім'ї створюються дитячі ясла, дитячі садки, дитячі ясла-садки загального і спеціального призначення та інші дитячі дошкільні

заклади» [2: 256]. Влаштування дітей в перераховані дошкільні заклади відбувалося за бажанням батьків або осіб, які їх замінюють.

Про завдання дошкільного виховання зазначено у ст.14. А саме про те, що дитячі дошкільні заклади в тісному співробітництві з сім'єю мають здійснювати всебічний гармонійний розвиток і виховання дітей, охороняти і зміцнювати їх здоров'я, прищеплювати їм елементарні практичні навички і любов до праці, дбати про їх естетичне виховання, готувати дітей до навчання в школі, виховувати їх у дусі поваги до старших, любові до Батьківщини і рідного краю.

Розробкою актуальних теоретичних питань виховання й навчання дітей дошкільного віку займалися відділи дошкільної педагогіки Науково-дослідного інституту педагогіки, Науково-дослідного інституту психології УРСР, кафедри дошкільної педагогіки педагогічних інститутів. Республіканський учбово-методичний кабінет дошкільного виховання Міністерства освіти УРСР займався організацією методичної роботи, узагальненням передового педагогічного досвіду, розробляв і видавав на допомогу дошкільним працівникам методичну літературу.

Авторський колектив у складі науковців НДІ педагогіки та психології УРСР, викладачів Київського, Рівненського, Слов'янського педагогічних інститутів у 1974 р. видав посібник «Виховання і навчання дошкільників» (відповідальні редактори і співавтори Л.Артемова, З.Лебедева, Н.Савельєва) [6: 1-222]. У посібнику розкрито зміст і методику навчання і виховання в дитячому садку за новою програмою. Науковці обґрунтували програмні завдання, розкрили особливості психічного розвитку дітей та подали рекомендації щодо урахування їх у моральному, фізичному, розумовому, естетичному вихованні дошкільників; розкрито методичні поради щодо проведення навчально-виховної роботи з дітьми всіх вікових груп, ґрунтовно висвітлено всі методики навчання та виховання дітей за програмою. У посібнику подано рекомендації щодо планування роботи в дошкільних

зкладах, а також орієнтовані показники для оцінки знань і вмінь дітей до вимог програми.

Четвертим етапом під назвою **«перебудова дошкільного виховання»** охоплює часовий період з **1984 по 1990 рік**. Початок цього етапу характеризується реформи початку 80-х років, які було проведено відповідно до Закону «Основні напрями реформи загальноосвітньої і професійної школи» (12 квітня 1984 року) [9: 1-30] та постанови Ради Міністрів СРСР «Про дальше поліпшення суспільного дошкільного виховання і підготовку дітей до навчання в школі» (15 травня 1984 р) [7], прийнятих у 1984 р., сприяли подальшому розвитку теорії і практики дошкільного виховання. Було створено нові програми, методичні посібники.

В «Основних напрямках реформи загальноосвітньої і професійної школи» йшлося про те, що Міністерству освіти СРСР, Радам Міністрів союзних і автономних республік, місцевим Радам народних депутатів, їх виконавчим комітетам необхідно вжити заходів до значного поліпшення навчально-виховного процесу, подальшого вдосконалення виховання у відповідності з поставленими реформою вимогами та завданнями розвитку суспільства.

У зв'язку з реформою загальноосвітньої та професійної школи Інститутом дошкільного виховання АПН СРСР була створена «Типова програма виховання і навчання у дитячому садку», затверджена Міністерством освіти СРСР (1984 р.) [3: 172]. Програма охоплювала чотири вікових етапи фізичного та психічного розвитку дитини впродовж дошкільного віку: ранній вік – від народження до 2 років, молодший дошкільний вік – від 2 до 4 років, середній – від 4 до 5 років, старший – від 5 до 6 років.

«Типова програма виховання і навчання у дитячому садку» склала основу для розробки програм у союзних республіках. У ній вказувалося, що основний зміст повинен зберігатися, заперечувалося скорочення або розширення програми, але проголошувався регіональний підхід до змісту

дошкільного виховання, його уточнення в межах кліматично-географічних, економічних, культурних особливостей. Також Історія педагогіки було рекомендовано включати в програму національні літературні, музичні та художні твори, народні ігри тощо [3: 172-173].

Посилити вимогливість та підвищити відповідальність місцевих органів народної освіти за здійснення методичного керівництва навчально-виховною роботою в дитячих дошкільних закладах незалежно від форм власності та підпорядкування. Вивчати і впроваджувати в практику роботи дитячих дошкільних закладів передовий педагогічний досвід з різних напрямків виховання та з підготовки дітей до навчання в школі з шестирічного віку.

П'ятим етапом під назвою **«демократизація дошкільного виховання»** охоплює часовий період з **1991 по теперішній час**. Початок цього етапу збігається з отриманням Україною статусу Незалежної держави, що в свою чергу передувало прийняттю низки нових документів, що врегульовували роботу дошкільної освіти: впливали на перебудову та визначення нових підходів до структури дошкільних закладів; видання нових освітніх програм та визначення змісту, методів освітньо-виховної роботи з дошкільниками; підготовка педагогічних кадрів.

Першим документом, який регулював суспільні відносини у галузі освіти країни, був прийнятий Закон України «Про освіту» 4 червня 1991 року [5], у відповідності з яким дошкільна освіта і виховання дітей дошкільного віку здійснюються у сім'ї, дошкільних закладах освіти у взаємодії з сім'єю і мають на меті забезпечення фізичного, психічного здоров'я дітей, їх всебічного розвитку, набуття життєвого досвіду, вироблення умінь, навичок, необхідних для подальшого навчання.

З метою подальшого розвитку дошкільної освіти та для виконання закону «Про освіту» була прийнята 3 листопада 1993 року постанова про Державну національну програму «Освіта» (Україна XXI століття) [8], яка визначала стратегію розвитку освіти в Україні у 90-х роках та з перспективою на XXI століття. Основними завданнями реформування

дошкільного виховання за програмою, були: створення умов для оптимального розвитку й виховання дитини та зміцнення її здоров'я; піднесення пріоритету суспільного дошкільного виховання та подальший розвиток мережі дошкільних виховних закладів; оновлення змісту, форм і методів дошкільного виховання відповідно до вікових особливостей дітей дошкільного віку.

У залежності з зазначеними законами освітньо-виховна робота у дошкільних закладах проводилась з дітьми раннього та дошкільного віку за різними програмними документами, які, у свою чергу, були відомчими, варіативними або авторськими.

Щодо організації навчально-виховного процесу, то зміст дошкільної освіти визначається таким загальним документом, як Базовий компонент дошкільної освіти та реалізується згідно з Державною базовою програмою, навчально-методичними посібниками [4: 98], та іншими додатковими програмами розвитку дітей, затвердженими МОНмолодьспортом (змiнами, внесені згідно з Постановою КМ № 1204 (1204-2011-п) від 16.11.2011).

Гостро постає питання щодо дошкільної освіти у Національній стратегії розвитку освіти України на 2012-2021 рр. У якій увагу акцентовано на: «недостатньому розвитку мережі дошкільних навчальних закладів; недостатньому залучення до управління навчальними закладами громадських інституцій, роботодавців та інших користувачів освітніх послуг». Тому для здійснення стабільного розвитку дошкільної освіти стосовно стратегії необхідно забезпечити: «відновлення роботи закритих у попередні роки дошкільних навчальних закладів, розширення їх мережі до повного задоволення потреб населення».

Висновки. Отже, проаналізувавши державні документи та програми які були прийняті та видані у виділених нами етапах, нижче подано основні положення, які характеризують виховання дошкільників, а саме зміни які відбувалися в меті виховання дітей дошкільного віку у другій половині ХХ століття.

- з 1949 по 1958 рік – «відбудова дошкільного виховання». Мета виховання: всебічний розвиток дитини;

- з 1959 по 1972 рік – «розвиток суспільного дошкільного виховання». Мета виховання: комуністичне виховання дітей дошкільного віку та підготовка їх до навчання в школі;

- з 1973 по 1983 рік – «покращення роботи з дошкільного виховання». Мета виховання: всебічний гармонійний розвиток та виховання, підготовка дітей до навчання у школі, виховання в душі поваги до старших, любові до Батьківщини та рідному краю;

- з 1984 по 1990 роки – «перебудова дошкільного виховання». Мета виховання: поглиблення знань, умінь та навичок, посилення уваги до виховання в них позитивного відношення до соціальної дійсності, формування стійких звичок, поваги до праці;

- з 1991 по сьогодні – «демократизація дошкільного виховання». Мета виховання: забезпечення фізичного, психічного здоров'я дітей, їх повноцінний розвиток, набуття життєвого досвіду, вироблення умінь, навичок, необхідних для навчання у школі.

Суспільне дошкільне виховання має продовжувати повноцінний, гармонійний і всебічний розвиток дитини з урахуванням різноманітності національного складу та регіональних умов України. Воно є доповненням до родинного виховання і має здійснюватися у дошкільних виховних закладах.

Реалізація вимог, поставлених урядовими документами перед дошкільними закладами, вимагало докорінного вдосконалення всіх сторін діяльності дошкільних закладів з врахуванням потреб суспільства. Тільки комплексний підхід до розв'язання виховних, організаційних, педагогічних, кадрових, господарських завдань забезпечувало успіх справи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Адаменко О. В. Українська педагогічна наука в другій половині ХХ століття : [монографія] / Олена Вікторівна Адаменко. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 704 с.

2. Борисова З.Н. Історія дошкільної педагогіки. [хрестоматія, навч. посібник для дошкільних відділів пед. ін-тів та пед.училищ] / Упорядники і авт. вступ. нарисів З.Н.Борисова, В.З.Смаль. – К. : «Вища школа», Головне вид-во, 1974. – 319 с.
3. Гарань Н. Ретроспективний аналіз створення програм для закладів системи дошкільної освіти / Н. Гарань // Гуманізація навчально-виховного процесу. - Спецвипуск 8. – Ч. II. - Слов'янськ, 2012. – С. 166-174 (Історія педагогіки)
4. Закон України «Про дошкільну освіту» Верховна Рада України 1994-2013 // Програмно-технічна підтримка. Відділ баз даних нормативно-правової інформації [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>
5. Закон України «Про освіту» від 04.06.91 // К. : Верховна Рада Української РСР, 23 травня 1991 року. - № 1060 –XII. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12/print1374502811728182>
6. Обучение и воспитание дошкольников/ под ред. Л. Артемовой, З. Лебедевой, Н. Савельевой. – К.: Издательство «Радянська школа», 1974. – 222 с.
7. Постанова «Про дальше поліпшення суспільного дошкільного виховання і підготовку дітей до навчання в школі» / К.: Рада Міністрів Української РСР. – 15 травня 1984 р. – № 210. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP840210.html
8. Постанова про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття») / К., 3 листопада 1993 р. - № 896. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п/print1374671012135791>
9. Постановление от 12 апреля 1984 года «Об основных направлениях реформы общеобразовательной и профессиональной школы // Верховный совет СССР. – с. 30. [Електронний ресурс] – Режим доступу:

<http://intellect->

invest.org.ua/content/userfiles/files/social_history_pedagogic/official_documents/Postanovl_O_reforme_school_1984.pdf

10. Постановление от 18 мая 1949 г. № 2004 «О мероприятиях по расширению сети детских учреждений и родильных домов и улучшению их работы» [Электронный ресурс] / Совет Министров СССР. 1949 – Режим доступа: http://intellect-invest.org.ua/content/userfiles/files/social_history_pedagogic/official_documents/Postanovlenie_SM_18-05-1949.pdf
11. Про заходи подальшому розвитку дитячих дошкільних закладів, поліпшенню виховання і медичного обслуговування дітей дошкільного віку / Постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР від 21 травня 1959 р. № 558. – К. : Радянська школа, 1980. – С. 17 – 20.
12. Сухомлинська О. В. Періодизація педагогічної думки в Україні : кроки до нового виміру / О. В. Сухомлинська // Історико-педагогічний процес : нові підходи до загальних проблем. – К. : А. П. Н., 2003. – С. 37 – 54.
13. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки: [навч. посіб.] / Від упорядників, вступні нариси та упорядкув. З.Н. Борисової, В.У. Кузьменко; За заг.ред. З.Н. Борисової. – К.: Вища школа, 2004. – 511 с.

Цюпак И.Н.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЕ И ОРГАНИЗАЦИОННО-МЕТОДИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ВОСПИТАНИЯ В ДОШКОЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ XX ВЕКА.

В статье проанализировано нормативно-правовое и организационно-методическое обеспечение воспитания в дошкольных учреждениях второй половины XX века. Выяснено влияние нормативно-правовых документов на издание программ для дошкольных учреждений. Выделены этапы развития дошкольного воспитания в Украине в указанных временных пределах.

Ключевые слова: этапы, дошкольное воспитание, постановление, закон, программа.

Tsyurak I.N.

*REGULATORY AND LEGAL AND ORGANIZATIONAL AND
METHODOLOGICAL SUPPORT IN PRESCHOOL UPBRINGING OF THE
SECOND HALF TWENTIETH CENTURY.*

The article analyzes the legal and organizational and methodological support education in preschool the second half of the twentieth century. The effect of legal documents for the publication of programs for pre-school institutions. Stages of development of preschool education in Ukraine within this time frame.

Keywords: stages, early childhood education, regulation, law, program.